

Barn är barn

365 dagar om året

Majblommans rapport om barns villkor i Sveriges kommuner 2015

Majblomman
Alla barns blomma

Majblommans Riksförbund
Rapport 2015-10-01, nr 34

Foto: Anna Sigvardsson Högberg

Innehållsförteckning

Barn är barn året runt	3
Metod och syfte	4
Kommunrapporten – kort översikt.....	5
Årets MajKommun: Örebro.....	6
Kommunala planer mot barnfattigdom	8
Barnkonsekvensanalyser	9
Utbildning av personal	9
Avgifter i skolan.....	10
Matsäck	11
Fruktstund – en struntsak?.....	12
Barns villkor på fritiden	13
Kommunikationer.....	13
Fritidsaktiviteter	14
Fritids och förskola/barnomsorg.....	15
Fritids och förskola för barn till arbetssökande	16
”Nattis”	16
Fritids och förskola på sommarlovet.....	17
Kolloverksamhet.....	17
Fritids på jullovet.....	19
Kulturskola.....	20
Socialtjänst	21
Socialtjänstens ansvar i samband med skollov	21
Det statliga sommarlovsstödet	21
Jullov.....	22
Digitalisering.....	23
Socialtjänsten och barns digitalisering	24
Inför Majblommans kommunenkät 2016	25

Inledning

Barn är barn året runt

Titeln på denna rapport kan låta som en självklarhet. Barn är givetvis barn 365 dagar om året. Men betraktar man svenska kommuners hantering av barns rättigheter alla dagar, i praktiken, ser man att våra yngsta medborgare varken är garanterade den trygghet och utbildning som lagstiftaren avsett eller den stimulans som de flesta av oss förknippar med en trygg barndom.

Genom Majblommans årliga enkät till svenska kommuner ser vi att barnfamiljer tvingas betala olika slags avgifter i skolan, att barn saknar omsorg när föräldrar jobbar kväll och att de hamnar utanför när familjen inte får hjälp med den digitala inkludering som ofta är en förutsättning för att hänga med i skolan.

Våra 650 lokala Majblommeföreningar tar varje år emot tusentals ansökningar om bidrag till barn i ekonomisk utsatthet. Innehållet blyxtbelyser de behov barn i Sverige har just nu. Kommunenkäten bekräftar att inte alla barn har råd åka med på skolresor, göra nätbaserade läxor eller ha ett meningsfullt sommarlov. Detta trots att skollagen slår fast att alla barns utbildning ska vara kostnadsfri och att alla barn har rätt till omsorg.

I årets rapport tar vi än en gång upp vikten av att kommuner antar och arbetar efter särskilda handlingsplaner för bekämpning av barnfattigdom. Antalet kommuner som uppger att de har sådana riktlinjer är blygsamt, vilket är bekymmersamt. En relaterad fråga är hur man säkerställer att policydokument och riktlinjer får genomslag. Vi vill mena att en effektiv strategi är utbildning av all personal som arbetar nära barn eller fattar beslut rörande barn.

Av Majblommans ändamål är sommarlovsrelaterade bidrag en dominerande post, och under 2015 har vi jobbat extra hårt för att uppmärksamma barns villkor på loven, när skolan stängs. Detta fortsätter vi med även 2016. Vi är övertygade om att bristerna kan åtgärdas inom överskådlig tid.

Majblommans rapporter bidrar till förändring. I början av året meddelande regeringen att man genomför en reform för att alla barn med synfel ska få glasögon. Detta har Majblomman kämpat för i tio år, för barnens skull.

2015 har 253 kommuner och 20 stadsdelar svarat på vår enkät, och vår ambition är att lyfta fram de goda exemplen. Än en gång ska sägas att var och en som redogör för barnens situation i hemkommunen gör en mycket viktig insats.

Ett stort tack för hjälpen!

Generalsekreterare – Majblommans Riksförbund

Metod och syfte

Majblommans kommunrapport baseras på en digital enkät som e-postas till alla kommuner i Sverige. Frågorna gäller barns villkor på områdena utbildning, socialtjänst samt kultur och fritid. Därför är den indelad i tre kapitel. De berörda sektorerna svarar bara på det kapitel som är relevant för dem. Om samma fråga råkar besvaras motstridigt av två förvaltningar så har Majblomman låtit svaret från den sakkunniga förvaltningen gälla.

Svaren i enkäten har systematiserats och sammanställts av webundersökningsföretaget Alstra. Mot bakgrund av sammanställningen har Majblommans Riksförbund granskat svaren från de kommuner som bäst synes tillgodose barns rättigheter. Efter att ha djupintervjuat dessa har vi genom en sammantagen bedömning valt ut årets MajKommun. Den som får utmärkelsen är alltså en kommun som följer aktuella regelverk och arbetar föredömligt med barnperspektivet i teori och praktik.

253 kommuner och 20 stadsdelar har svarat på Majblommans enkät 2015. Alla har inte svarat på samtliga frågor. De procenttal som anges i rapporten har beräknats i förhållande till det totala antalet svar på respektive fråga.

Majblommans kommunrapport och utmärkelsen Årets MajKommun syftar liksom tidigare år till:

- att belysa barns villkor i svenska kommuner
- att följa upp kommuners arbete ur barnperspektiv över tid
- att framhålla det goda exemplet
- att synliggöra och höja statusen på barns rättigheter i den aktuella debatten
- att samla kunskap om barns villkor som kommuner kan ha användning av

Långsiktigt är Majblommans ambition med den årliga kommunrapporten att samtliga kommuner ska välja att ge barnperspektivet prioritet i teori och praktik. Annorlunda uttryckt vill vi att varenda ort i hela landet ska erbjuda barn optimala villkor, och därmed kunna tävla om titeln Årets MajKommun.

Kommunrapporten – kort översikt

De procenttal som anges i rapporten har beräknats i förhållande till det totala antalet svar på respektive fråga. I korthet framgår att:

7 procent har antagit specifika handlingsplaner för bekämpning av barnfattigdom.

47 procent har en policy för obetydliga kostnader och övriga insamlingar i skolan.

34 procent står alltid för elevernas matsäck vid skolutflykter.

9 procent uppger att barn i grundskolan får åka gratis med kollektivtrafiken, utan begränsningar.

10 procent vidareutbildar skolpersonalen om villkoren för barn i ekonomisk utsatthet.

6 procent erbjuder skolbarn kulturskola utan kostnad. **86 procent** har avgiftsbelagd kulturskola.

63 procent uppger att de erbjuder "nattis" eller barnomsorg på obekväma tider.

53 procent ger inget extra stöd inför sommarlovet till barnfamiljer med försörjningsstöd.

40 procent uppger att skolbarn förses med en dator som kan tas med hem.

21 procent anger att barnfamiljer med försörjningsstöd får särskilt stöd till dator och internetabonnemang.

Årets MajKommun: Örebro

Av alla som svarat på Majblommans enkät 2015 har Örebro kommun utmärkt sig genom en rad tillfredsställande svar och en genomarbetad plan mot barnfattigdom¹ som kontinuerligt förankras i forskning så väl som i de allra yngsta kommuninnevånarnas vardag. Efter en kompletterande djupintervju med Anders Trumberg², strategisk planerare och samordnare för kommunens satsning mot halverad barnfattigdom, har Majblommans Riksförbund utsett Örebro till Årets MajKommun.

Samförstånd hållbar utgångspunkt

Örebro har sedan 2012 satt upp ett mål: att ha halverat barnfattigdomen i kommunen till 7,9 procent år 2020. Målet har kommit till genom brett politiskt samförstånd, och det är prioriterat. Tack vare att en majoritet politiker från vänster till höger valt att betrakta barnperspektivet som överordnat har det tämligen unika beslutet kunnat fattas.

Samförståndet som grundförutsättning borgar för hållbarhet i det aktuella dokumentet "Handlingsplan för barn i ekonomiskt utsatta hushåll". Det har bland annat föregåtts av en rad workshops där så väl civilsamhället, forskare och tjänstemän som socialsekreterare, förskole- och skolchefer bidragit med sakkunskap. En förstudie har också författats.

Strategisk form

Barnfattighedsplanen innehåller sex delmål, vilka pekar ut hur kommunen vill gå till väga på olika områden för att nå det slutmålet.³ Man formulerar motiv till varje åtgärd, liksom var i kommunen ansvaret för genomförandet ligger. Vidare är varje delmål tidsbestämt. Man specificerar vilka resurser som finns och ringar in vilka indikatorer som ska sökas vid utvärdering.

Delmålen

Ett centralt delmål är **sysselsättningsmålet**. Detta eftersom det finns förhållandevis stora möjligheter för kommunen att skapa sysselsättning som exempelvis interna tjänster, praktikplatser och utbildning. I planen konstateras att föräldrars arbetslöshet är ett starkt bidragande skäl till att barnfamiljer är ekonomiskt utsatta.

Segregationsmålet är också betydelsefullt, och kopplas till alla barns rätt till en likvärdig skola. Örebro kommun utgår ifrån att barnfattigdom har flera orsaker och dimensioner. Vilken socioekonomisk bakgrund familjen har, vilka språkkunskaper föräldrarna har och hur möjligheterna till validering av utbildning ser ut är faktorer av betydelse.

Målet för **skola och förskola** är att verksamheterna ska ha vidtagit åtgärder för att aktivt minska effekterna av barnfattigdom. Redan idag har Örebro kommun en nolltolerans mot dolda avgifter. I Örebro ska de kommunala skolorna inte kräva att elever bidrar med egen matsäck, pengar till bussbiljetter och liknande. Inte ens de så kallat obetydliga kostnader som tillåts enligt skollagen tolereras.

Målet som rubriceras **Barns fritid** innebär att alla barn i Örebro kommun ska ha förutsättningar för en meningsfull och hälsofrämjande fritid. Bland de konkreta åtgärder som enligt planen ska tas fram finns kommunens "fritidskort". Dessa ska öka ekonomiskt utsatta barns deltagande i

¹ "Handlingsplan för barn i ekonomiskt utsatta hushåll" Örebro kommun Ks81/2012 – 2013-06-10

² Intervju per telefon 2015-09-11

fritidsverksamhet och föreningsliv. Det förankras i forskning som visar att barn i denna grupp ofta har lägre aktivitetsnivå på fritiden.

Målet **Barns Trygghet och delaktighet** innebär att alla barn ska känna sig trygga och delaktiga i sin vardag. En satsning på barns sommaraktiviteter har sedan tre år tillbaka blivit permanent. Örebro kommun arbetar för att inga barn ska behöva sitta ensamma på lovet för att fritids har stängt och pengar till aktiviteter saknas i familjen.

Målet **Forskning** innebär att forskning om och ekonomiskt utsatta barn ska ingå i Örebro kommuns strategier för forskning, innovationer och utveckling där det är relevant.

Till delmålen kopplas åtgärder, som att barnfattighedsplanen ska ses som ett levande dokument. Ett annat exempel är projektet Linje 14 som introducerar barn från studieovana miljöer till högre studier.

I Örebro finns en bred satsning som ska ge alla elever tillgång till datorer, och lärare kunskap om IT-pedagogik. Detta då det enligt samordnaren finns en medvetenhet bland beslutsfattare om att digital ojämlikhet bland barn existerar.

Genomslag och hinder

Trots den uttalade nolltoleransen mot avgifter i skolan kunde man hösten 2015 läsa i ETC Örebro⁴ om en stark "matsäckskultur" på kommunala skolor. Artikeln slår fast att elever på ett antal skolor uppmanas att ta med egen lunchmat på utflykter och idrottsdagar. Två politiker intervjuas i artikeln, och uttrycker stor frustration över att riktlinjerna inte blivit till verklighet på alla skolor i Örebro. Båda betonar att kostnadsuttag går stick i stäv med riktlinjerna, och att kommunen måste hålla fast vid sitt arbete för en kostnadsfri skola.

Anders Trumberg, som alltså är samordnande tjänsteman för satsningen mot barnfattigdom, välkomnar mediebevakningen, som han menar skapar ett externt tryck som är bra för handlingsplanen:

- *Handlingsplaner är aldrig självgående, och skolan är ingen lätt plan att slå igenom på. Det är svårt att centralstyra den här typen av frågor. Vissa rektorer och lärare är fortfarande inte tillräckligt medvetna om vad kostnader i skolan innebär och det gäller att informera och utbilda. Jag tror på en fortsatt attitydförändring, och är övertygad om att situationen kommer att förbättras, ännu mer. Det gäller att sätta fokus på frågan och kämpa på.*

Majblomman delar bedömningen att utbildning och fortbildning är en väg till framgång. Lyckas man som kommun nå ut till varenda rektor och pedagog så är man på god väg att åstadkomma en reellt avgiftsfri skola.

⁴ <http://orebro.etc.se/inrikes/varje-familj-som-kommer-i-klam-ar-ett-misslyckande>

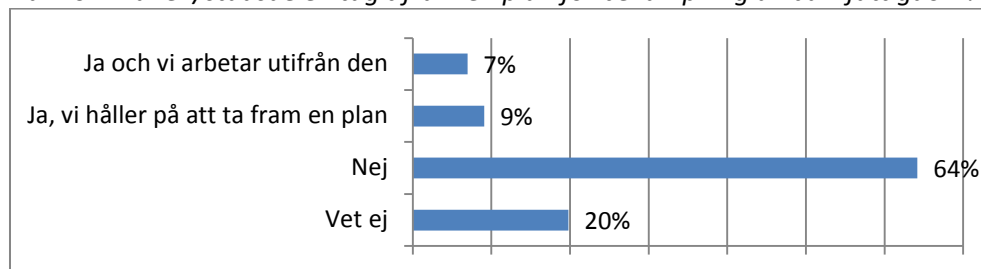
Kommunala planer mot barnfattigdom

Ekonomisk utsatthet bland barn kan ses som en konsekvens av att samhällliga system brister. Då blir ett brett grepp om problematiken viktigt. Att formellt sammanfatta utsatta barns belägenhet i skolan och på fritiden förtydligar hur barn drabbas av problem från olika håll. Det signalerar både internt och externt att barns rättigheter och problem har hög prioritet.

En bra plan för att motverka barnfattigdom markerar att kommunen har en grundsyn på barn som fullvärdiga medborgare, oavsett vilka deras föräldrar är. Vidare är det bra att likt Örebro kommun koppla dokumentet till god forskning. Att därtill slå fast vilka åtgärder som ska vidtas i kommunen hjälper dem som arbetar med eller fattar beslut kring barn, i praktiken.

I Majblommans enkät uppger 7 procent av de svarande kommunerna att de har tagit fram en plan för bekämpning av barnfattigdom, och att de arbetar efter den. 9 procent svarar att de håller på att ta fram en sådan plan, medan majoriteten på 64 procent svarar nej; man har inte tagit fram någon plan för bekämpning av barnfattigdom. 20 procent väljer svarsalternativet "vet ej".

Har kommunen/stadsdelen tagit fram en plan för bekämpning av barnfattigdom?

Andelen kommuner som svarar att det finns en plan för att motverka barnfattigdom är låg. Ur ett barnperspektiv vore det mycket önskvärt om många fler kommuner såg till att mobilisera likt Örebro kommun, och anta gedigna riktlinjer.

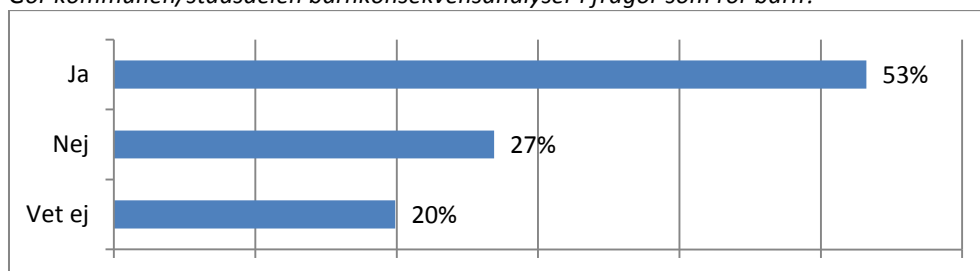
Forshaga, Hallsberg, Kristinehamn och Sundbyberg är några av de kommuner som arbetar med planer för att motverka barnfattigdom. Forshaga och Sundbyberg har tidigare blivit valda till Årets MajKommun, bland annat tack vare sina gedigna handlingsplaner mot ekonomisk utsatthet bland barn. Sigtuna kommun har använt sig av ett dokument rubricerat "Social plan" vilket innehåller en del om barnfattigdom.

Barnkonsekvensanalyser

Barnkonsekvensanalyser tar systematiskt fasta på frågor som är viktiga för barn. De används för att barnperspektivet ska finnas med på områden som berör barn på olika sätt, och långsiktigt få fram mer barnvänliga beslut. Kort sagt kan analyserna ses som verktyg för att realisera Barnkonventionen i den kommunala vardagen.

På frågan om kommunerna gör barnkonsekvensanalyser i frågor som rör barn, svarar 53 procent ja medan 27 procent svarar nej. 20 procent av de svarande kommunerna uppger att de inte vet huruvida barnkonsekvensanalyser görs.

Gör kommunen/stadsdelen barnkonsekvensanalyser i frågor som rör barn?

Utbildning av personal

För de kommuner som antagit en plan för att motverka barnfattigdom, är det som sagt en utmaning att omsätta riktlinjerna i praktiken. Ett sätt att förverkliga sina mål, är utbildning och fortbildning. Det är avgörande att människor som arbetar direkt med barn eller fattar beslut som påverkar dem har kunskap om hur det är att vara barn i en familj med små eller obefintliga marginaler. Utbildning är en grundläggande åtgärd för att sprida kunskap om allt från att inte alla barn har möjlighet att lära sig simma till att vissa inte har råd med mackor varje gång det är skolutflykt. Dessvärre är det fortfarande en minoritet av våra kommuner som investerar i barns bästa via sin personal på detta vis.

Av de svarande kommunerna anger 10 procent att man vidareutbildar sin skolpersonal om villkoren för barn i ekonomisk utsatthet. 52 procent svarar nej medan 37 procent inte vet hur det står till på området.

Vidareutbildas skolpersonal i er kommun/stadsdel om villkoren för barn som lever i en ekonomiskt utsatt familj?

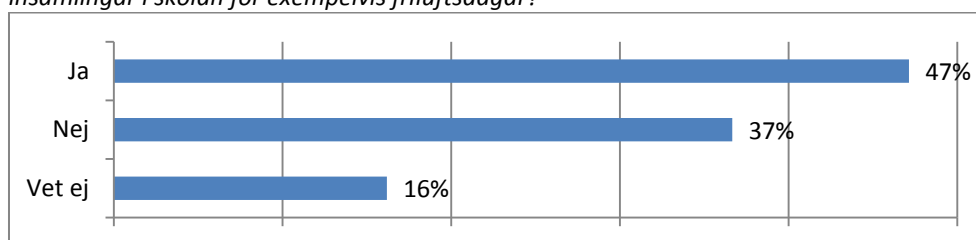
I exempelvis Västerås kommun har man genomfört en obligatorisk utbildning för anställda inom förskolan och många upplever att de får en ökad förståelse för ekonomiskt utsatta barn i det lilla konkreta, att till exempel inte "tjata" om att barnen ska ha extra regnkläder och overall på förskolan. Ett konkret exempel på hur teori görs till praktik som kommer barn tillgodo.

Avgifter i skolan

Sveriges riksdag har beslutat att den svenska skolan ska vara kompensatorisk vilket innebär att alla barn ska ha samma möjligheter till utbildning. Skollagen är därför skriven utifrån denna intention och det är viktigt att den följs och att man inte försöker hitta kryphål som missgynnar utsatta barn.

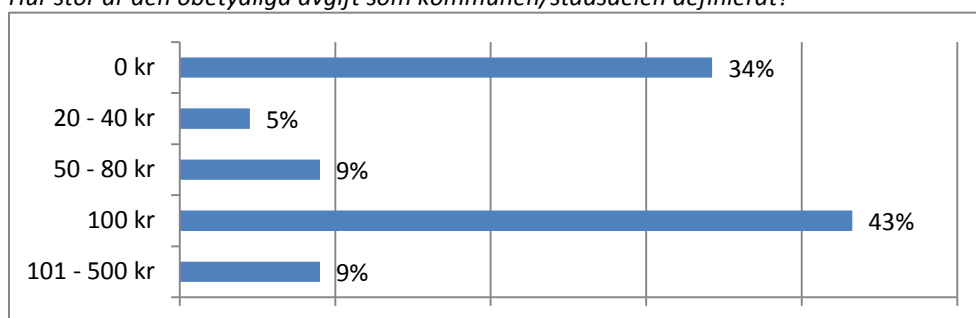
En grundläggande fråga i Majblommans enkät gäller huruvida kommunerna har tagit fram en policy för obetydliga kostnader i skolan. Enligt huvudregeln i skollagen är kostnader inte tillåtna, men det finns ett undantag: de får tas ut vid enstaka tillfällen förutsatt att de är obetydliga. 47 procent av de svarande kommunerna säger att de har en sådan policy gällande obetydliga kostnader. 37 procent av kommunerna svarar nekande. 16 procent uppger att de inte vet.

Har kommunen/stadsdelen tagit fram en policy/riktlinjer för obetydliga kostnader i skolan och övriga insamlingar i skolan för exempelvis friluftsdagar?

Vilket belopp som kan anses obetydligt sägs inte i skollagen. Här finns utrymme för tolkning, och svaren på Majblommans fråga illustrerar detta. 34 procent av kommunerna som svarat gör som Örebro, och anser att noll kronor är det enda obetydliga belopp som finns. Dessa kommuner tillämpar alltså nolltolerans mot kostnader i skolan. 5 procent av de svarande menar att en obetydlig kostnad ligger mellan 20 och 40 kronor, medan 9 procent svarar 50 – 80 kronor. 43 procent av kommunerna uppger att 100 kronor är en obetydlig kostnad medan 9 procent väljer svarsalternativet 101 – 500 kronor.

Hur stor är den obetydliga avgift som kommunen/stadsdelen definierat?

Viktigt i sammanhanget är att 17 procent av de svarande i Majblommans föräldraenkät från 2013⁵ menar att obetydliga belopp ligger mellan noll och 20 kronor. Deras uppfattning är som synes förenlig med 34 procent av kommunernas definition av obetydliga avgifter.

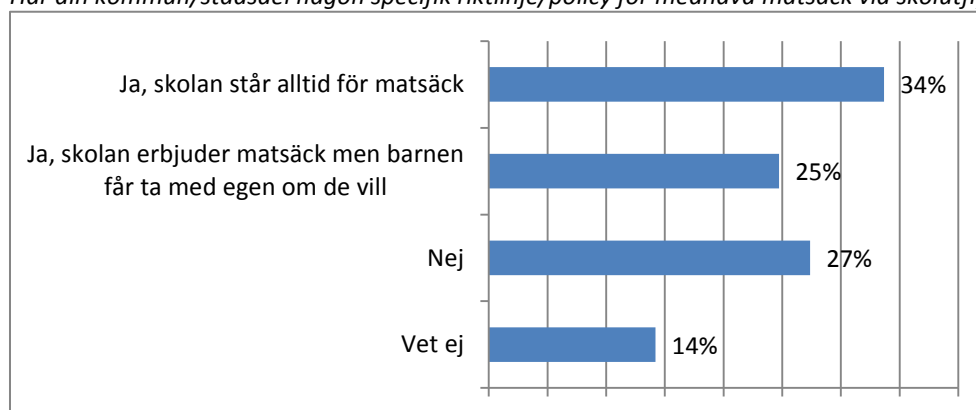
⁵ Majblommans rapport 2013:30 "Ta med en rejäl matsäck och busspengar!" s 6
<http://www.majblomman.se/Global/Rapporter/Avgifter%20i%20skolan/2013-12-11%20Majblommans%20rapport%20om%20avgifter%20i%20skolan.pdf>

Matsäck

Att föräldrar ska skicka med lunch inför idrottsdagar ses av många som en klassisk och mysig tradition. För den som bara har tjugolappar kvar veckan innan barnbidraget kommer, så känns det på riktigt att matsäck utgör en indirekt avgift. Har man riktigt ont om pengar (och tid) kan utflyktsmat till barnet ett par gånger i månaden förvandlas till en kännbar ekonomisk påfrestning under läsåret. I en flerbarnsfamilj med skör ekonomi blir matsäckskulturen riktigt jobbig. Inte alla kommuner verkar medvetna om denna problematik.

34 procent av de svarande kommunerna berättar att de har en policy för medhavd matsäck vid skolutflykter, och att denna policy ger att skolan alltid står för matsäck. 25 procent svarar att skolan erbjuder matsäck. 27 procent uppger att de inte har någon sådan policy och 14 procent väljer svarsalternativet "vet ej".

Har din kommun/stadsdel någon specifik riktlinje/policy för medhavd matsäck vid skolutflykter?

Bjurholm, Danderyd och Västerås är exempel på kommuner som i enkäten slår fast att skolbarn aldrig ska bekosta matsäcken. Måltidsverksamheten förser i dessa kommuner eleverna med matsäck när det behövs.

Fruktstund – en struntsak?

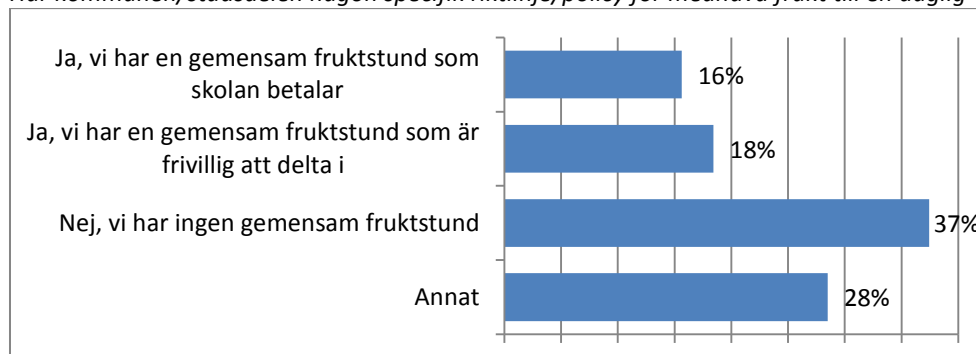
En egen frukt i skolväskan kan låta som en bagatell, men de senaste åren har ”kampen” för och emot fenomenet blivit en så kallad snackis i både traditionella och sociala medier. Under hösten 2015 har jämförelser dykt upp där barn som inte har råd med frukt i skolan ställs mot barn som flyr från brinnande krig. Med en så dramatisk logik skulle våra kommuner kunna bortse fullständigt från skollagen. Givetvis ska de inte göra det, och givetvis ska man ta även små dolda kostnader i skolan på allvar. Barnkonventionen tar tydligt sikte på varje barns rätt som sådan, och relativiserar alltså inte barns rätt.

Det centrala i sammanhanget är att många småavgifter under ett läsår blir till betydande belopp på längre sikt. Det strider mot skollagen. Frukt för exempelvis tre kronor per dag under ett skolår innebär en ungefärlig investering på 500 kronor på ett läsår. För den som lever i ekonomisk utsatthet är 500 kronor tveklöst en rejäl summa.

På frågan om kommunerna har en policy för medhavd frukt till en daglig ”fruktstund” i skolan svara. 37 procent svarar nej medan 16 procent uppger att skolan ska bekosta den gemensamma fruktstunden.

18 procent svarar att man har frivillig fruktstund. Konstruktionen är besvärlig, eftersom barn som kanske skulle vilja ha med en frukt inte nödvändigtvis säger något. En känd strategi för barn i ekonomisk utsatthet är att ta ansvar för familjen genom att försaka egna behov.⁶

Har kommunen/stadsdelen någon specifik riktlinje/policy för medhavd frukt till en daglig ”fruktstund” i skolan?

⁶ Sociologen Stina Fernqvists avhandling ”En erfarenhet rikare?” behandlar barn hanterar ekonomisk utsatthet. Stina Fernqvist intervjuas om barns ansvarstagande för familjens ekonomi i tidningen Verdandi 14 april 2015.

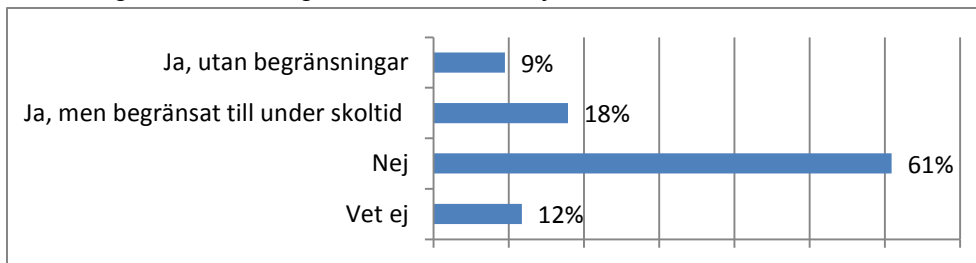
Barns villkor på fritiden

Kommunikationer

Subventioner av barns resor i lokaltrafiken är en värdefull social investering. Att kunna ta bussen till skolan, men också till aktiviteter eller kompisar kan göra stor skillnad. Det är särskilt viktigt under skollov då barn i familjer med skral ekonomi riskerar att bli isolerade under längre tid.

På frågan om grundskolebarn får åka gratis med kollektivtrafiken anger 9 procent av de svarande kommunerna ja – utan begränsningar. 18 procent svarar att skolbarn får åka gratis kollektivtrafik, men enbart under skoltid. 61 procent meddelar att man inte erbjuder barn fria resor i kollektivtrafiken medan 12 procent svarar ”vet ej”.

Får barn i grundskolan åka gratis med kollektivtrafiken?

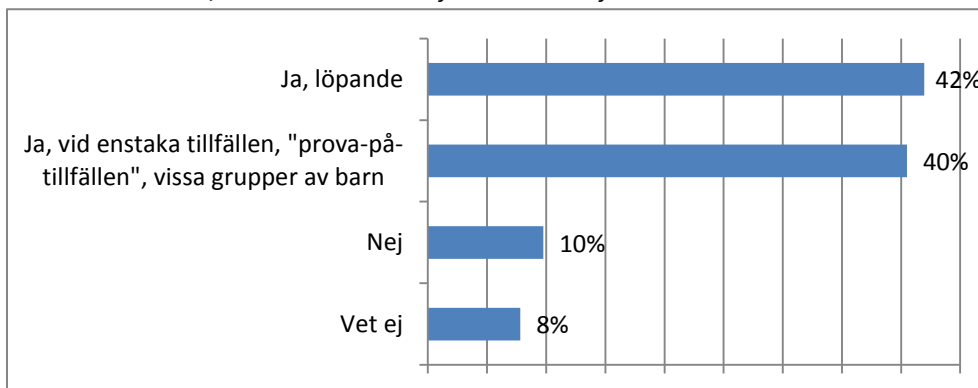

Fritidsaktiviteter

Att erbjuda barn och unga vettiga, kostnadsfria fritidsaktiviteter gör gott både på kort och lång sikt. De barn som avstår från sport, kultur och aktiviteter tenderar att finnas i familjer med knappa resurser. Det ser vi inte minst genom de ansökningar om bidrag till sportutrustning och terminsavgifter som kommer in till Majblommans 650 lokalföreningar år efter år. Kommuner som vågar satsa på ett bra, prisvärt utbud av aktiviteter gör kort sagt en klok investering i barns hälsa och välmående.

På frågan om kommunerna ordnar kostnadsfria aktiviteter för barn svarade 42 procent att man gör detta löpande medan 40 procent säger att man ordnar kostnadsfria aktiviteter för barn vid enstaka tillfällen. 10 procent svarar nej och 8 procent uppger att de inte vet.

Ordnar kommunen/stadsdelen kostnadsfria aktiviteter för barn?

I Sigtuna kommun har man höga ambitioner, och satsar på att de närmaste åren anta en riktig plan mot barnfattigdom. I dag erbjuder Sigtuna gratis gårdskort på fritidsgårdarna. Man har även startat projektet "Brobygget" för att inspirera barn i låg- och mellanstadieåldern med hjälp av förebilder från föreningslivet som resurs i skolan. Tanken är att skapa mötesplatser mellan olika kulturer, grupper och delar av kommunen.

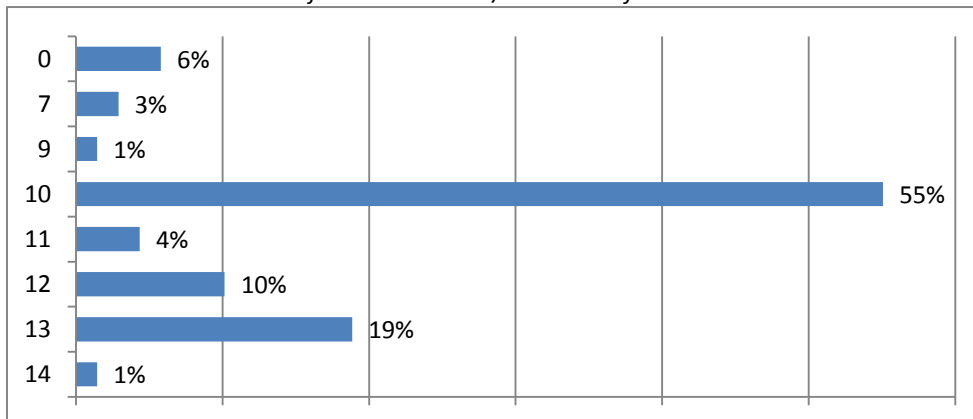
I Luleå har man startat "Sportoteket" sedan Norrbottens idrottsförbund funnit privatekonomiskt grundade skillnader mellan idrottande barn. Nu finns ett samarbete mellan kommunen och idrottsföreningar samt ett "sportotek" på fritidsförvaltningen där barn och ungdomar kan låna idrottsutrustning gratis under längre eller kortare tid. Idrottsföreningar och allmänheten lämnar in idrottsutrustning till två utlämningsställen i Luleå, och man planerar för fler.

Fritids och förskola/barnomsorg

Enligt skollagen ska våra kommuner erbjuda förskola/barnomsorg och fritidshem för alla barn upp till 13 år. För barn som lever i ekonomisk utsatthet kan behovet av fritids vara stort, trots att man är ganska stor. Dessvärre lever kommunerna inte upp till skollagen det gäller fritids och åldersgränser.

När vi frågar till och med vilken ålder de erbjuder fritidshem anger sammanlagt 20 procent av de svarande kommunerna att de erbjuder fritids till och med 13 år eller äldre. Sammanlagt 80 procent anger att de inte erbjuder fritids i enlighet med skollagens 13-årsregel.

Till och med vilken ålder erbjuder kommunen/stadsdelen fritidshem?

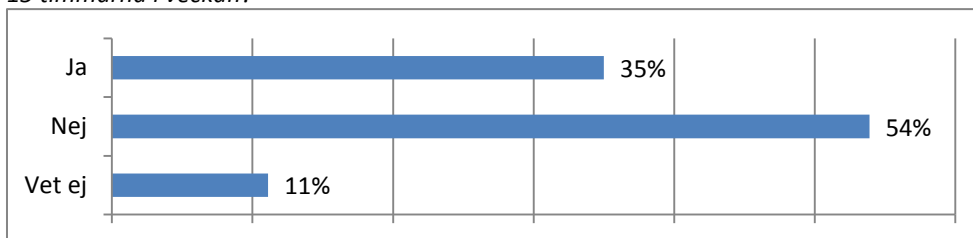
En vanlig invändning mot att erbjuda fritids för lite äldre barn är att de många mellanstadiebarn ändå väljer bort fritids. Det upplevs vara småbarnsinriktat. Här kan man fråga sig om det stämmer att fritidsverksamheten tenderar att anpassas till lågstadiebarns behov, och om ett bredare upplägg skulle locka lite äldre barn, som i dag är ensamma hemma efter skolan.

Fritids och förskola för barn till arbetssökande

Att barn får vistas på förskola och fritids handlar både om att ge tillsyn, pedagogisk stimulans och gemenskap med kompisar. Därför har lagstiftaren slagit fast att också barn till arbetssökande ska ha rätt att vara på förskola och fritids under ett visst antal timmar per vecka. I vissa kommuner har man antagit ett barnperspektiv som går längre än så, eftersom tre timmar per dag är för lite inte minst för många barn som har en tuff hemsituation.

Detta är bakgrunden till att en av Majblommans enkätfrågor gäller huruvida kommunerna erbjuder plats på förskola och fritids för barn vars föräldrar är arbetslösa, utöver de lagstadgade 15 timmarna per vecka. 35 procent av de svarande kommunerna säger ja – barn till arbetslösa kan få fler timmar i förskolan och fritids än lagen föreskriver. 33 procent svarar nej, medan 4 procent svarar att de inte vet.

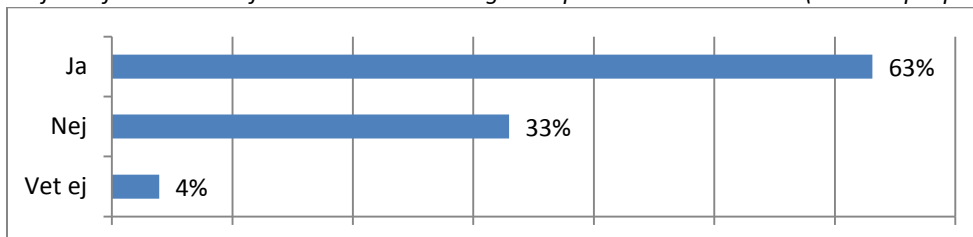
Erbjuder förskolor och fritidshem i kommunen/stadsdelen plats för barn till arbetslösa, utöver de lagstadgade 15 timmarna i veckan?

”Nattis”

Många av de föräldrar som söker bidrag till sina barn hos Majblomman är ensamförsörjare med låg inkomst. För dem är det särskilt tufft att få ihop vardagen såväl ekonomiskt som logistiskt. Jobbar man som frilansare inom kultur, inom vården eller i butik så är obekväma arbetstider regel. Det är avgörande att alla barnfamiljer har tillgång till barnomsorg oavsett vad föräldrarna arbetar med. Därför tar vi reda på om kommunerna erbjuder ”nattis”, alltså barnomsorg på obekväm arbetstid. 63 procent svarar ja, 33 procent svarar nej, medan 4 procent uppger att de inte vet.

Erbjuder förskolor och fritidshem barnomsorg även på obekväm arbetstid (till exempel på helger och nätter)?

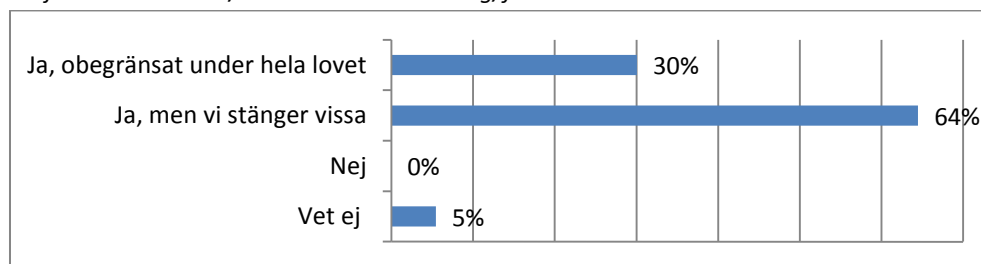
Fritids och förskola på sommarlovet⁷

Barn har skollov under 16 veckor på ett helt läsår, föräldrar med fastanställning har 5 veckors semester på ett år. Inte överraskande förekommer det att barnfamiljer får problem med planering och ekonomi till följd av denna ekvation.

Genom vår enkät till svenska kommuner har vi tittat på vilka villkor barn möter under de tio veckor då skolan är sommarstängd. Förskola och fritidshem ska då enligt skollagen vara tillgängliga, och utifrån ett barnperspektiv vore det rätta att erbjuda alla barn samma omsorg som under resten av året. Att stänga eller dra ner på förskola och fritidshem under sommarlovet vore rimligt i en idealvärld, där alla föräldrar kunde ta ledigt i tio veckor. Men i dag har de mest utsatta familjerna, inte sällan ensamförsörjande mammor med barn, svårt att disponera tid och pengar för att täcka upp när kommunerna stänger igen på sommaren.

30 procent av kommunerna i Majblommans enkät meddelar att man erbjuder förskola/fritidshem i obegränsad utsträckning under hela sommarlovet. Den största andelen, 64 procent uppger att omsorg erbjuds men att vissa förskolor/fritidshem stängs. 5 procent svarar "vet ej".

Erbjuder kommunen/stadsdelen barnomsorg/fritidshem även under sommarlovet?

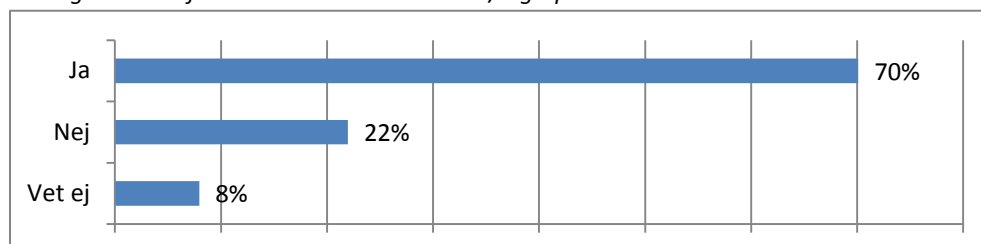

Noterbart är att ingen kommun svarar att man inte alls erbjuder förskola/fritidshem på sommaren. För enskilda barn kan dock alternativ, som att åka till ett helt nytt fritidshem, vara besvärligt med en ny inskolningsperiod, ny personal, nya barn och eventuellt längre resväg.

Kolloversamhet

Sommarkollo var länge en institution som vände sig till barn i socioekonomisk utsatthet. I dag ser det annorlunda ut. Många kommuner tillhandahåller kollo och andra sommaraktiviteter, men kostnader gör ofta att inte alla barn har råd att vara med. På frågan om kommunerna arrangerar kollo-/lägerplatser eller andra sommarlovsaktiviteter svarar 70 procent ja. 22 procent svarar nej medan 8 procent uppger att de inte vet.

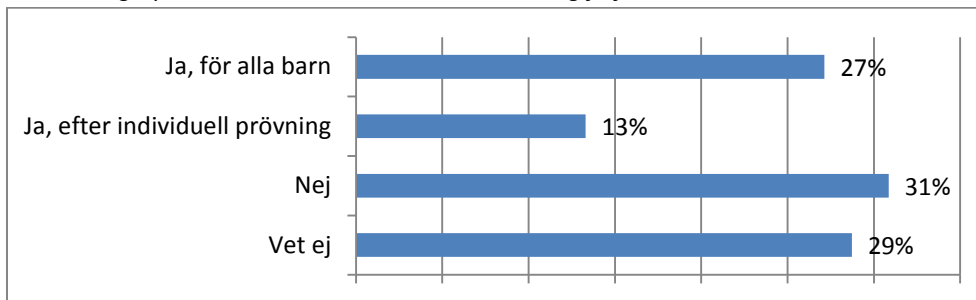
Arrangerar eller förmedlar kommunen kollo-/lägerplatser eller andra sommarlovsaktiviteter?

⁷ De frågor som rör barns sommarlov redovisas i en separat rapport "Alla mina kompisar reste till olika ställen" - Majblommans rapport nr 33: 2015-06-10

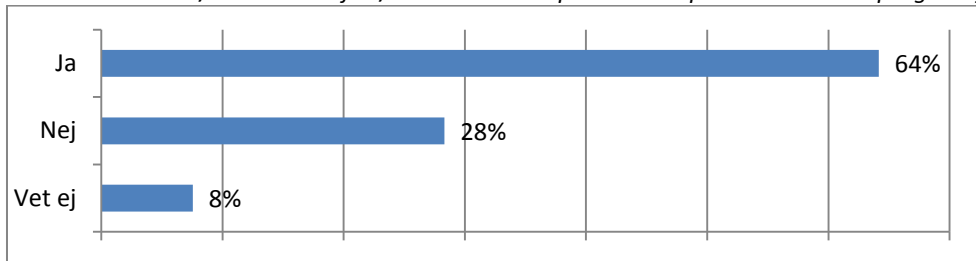
Av de kommuner som anordnar aktiviteter svarar 27 procent att dessa är avgiftsfria och 13 procent att de är avgiftsfria efter individuell prövning hos socialtjänsten. 31 procent säger nej – aktiviteterna kostar pengar. 29 procent väljer alternativet "vet ej".

Är kollo/lägerplatserna/sommarlovsaktiviteterna avgiftsfria?

Vi har även frågat kommunerna om de sätter ihop ett sommarlovsprogram för barn och unga – på egen hand eller med samarbetspartners. 64 procent av de svarande uppger att de sätter ihop ett sådant program. 28 procent svarar nej och 8 procent svarar att de inte vet.

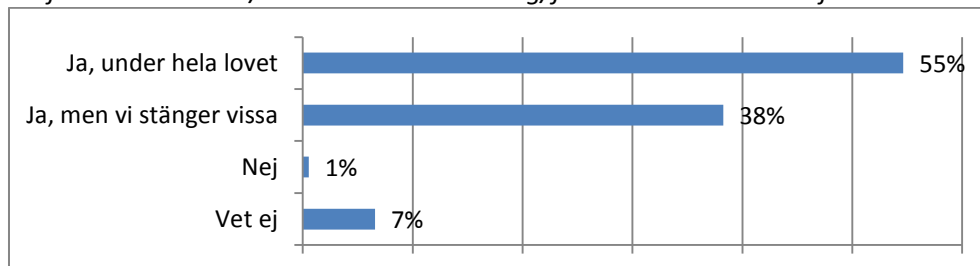
Sätter kommunen/stadsdelen själv/med samarbetspartners ihop ett sommarlovsprogram för barn och unga?

Fritids på jullovet

Barn i tuffa hemmiljöer behöver trygga offentliga nätverk, året runt. Det har alla barn dessutom rätt till. Ändå ser vi att många kommuner släpper taget om barnen i mitten av december när skolan stänger, genom att strama åt tillgängligheten till fritids och förskola/barnomsorg. Man drar precis som på sommarlovet ner när det blir jullov. När vi frågar kommunerna svarar 55 procent att man har öppet som vanligt även under jullovet, medan 38 procent säger att vissa enheter stängs. 1 procent av de svarande kommunerna anger att de inte alls håller fritids och barnomsorg öppet på jullovet. 7 procent svarar att de inte vet.

Erbjuder kommunen/stadsdelen barnomsorg/fritidshem även under jullovet?

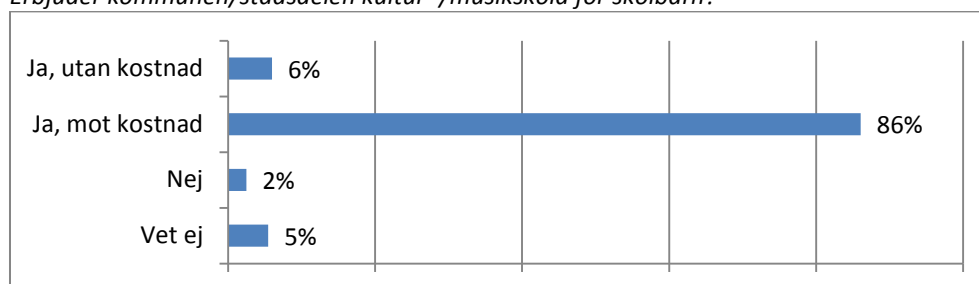

Kulturskola

Att alla ges möjlighet att delta i kulturskolan är viktigt för många barns utveckling och välmående. Under 2015 har regeringen lovat satsa mer på kulturskolan, vilket är positivt och ger kommunerna möjlighet att förverkliga en högkvalitativ kulturskola för alla barn.

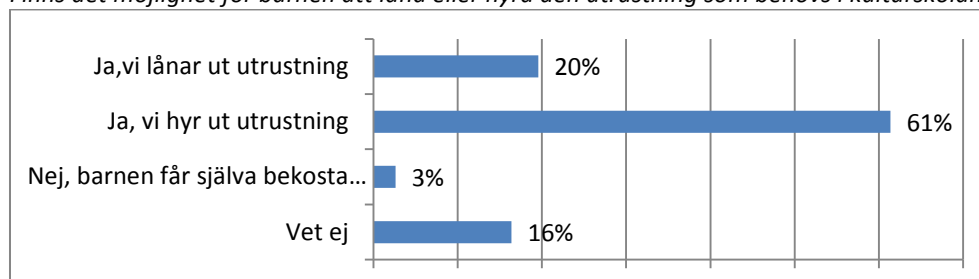
Vi frågade kommunerna om alla barn erbjuds kultur-/musikskola. 6 procent av de svarande uppger att de erbjuder skolbarn kultur-/musikskolan utan kostnad. 86 procent uppger att musik-/kulturskola erbjuds skolbarn men att undervisningen kostar. 2 procent svarar att de inte har någon kulturskola att erbjuda skolbarn medan 5 procent väljer svarsalternativet "vet ej".

Erbjuder kommunen/stadsdelen kultur- /musikskola för skolbarn?

På frågan om det finns möjlighet för barnen att låna eller hyra utrustningen som behövs i kulturskolan svarar 20 procent av kommunerna jakande, och att det går att låna utrustning. 61 procent svarar att barnen kan hyra utrustning medan 3 procent uppger att barnen själva betalar utrustningen de behöver. 16 procent svarar att de inte vet.

Finns det möjlighet för barnen att låna eller hyra den utrustning som behövs i kulturskolan?

Kommunerna tar ut mycket varierande avgifter för kulturskolan: mellan 0 och 3400 kronor. Den stora variationen bör till del kunna förklaras av att vissa musikinstrument är mycket dyra att köpa in medan andra kan kosta mindre än en hundralapp.

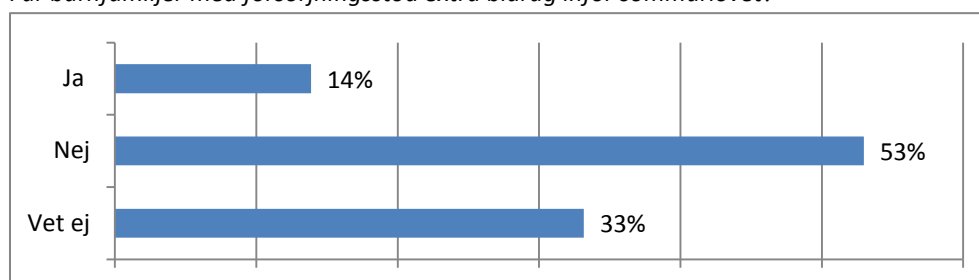
Socialtjänst

Socialtjänstens ansvar i samband med skollov

Socialtjänstlagen säger att barnets fritidsaktiviteter ska vara regelbundna och ledarledda samt främja ett aktivt deltagande i samhällets gemenskap. Resonemanget återkommer, och ligger till exempel bakom den så kallade fritidspengen som infördes av den förra regeringen. Det bör rimligen också gälla på sommarlovet.

Alla kommuner tar inte fullt ansvar för att familjer med försörjningsstöd får ökade levnadsomkostnader när skolmaten försvinner eller barns rätt till stimulans under tio veckor. Bara 14 procent har ett generellt påslag inför sommarlovet. Majoriteten, 53 procent har inget sådant påslag alls. 33 procent av de svarande kommunerna svarar att de inte vet.

Får barnfamiljer med försörjningsstöd extra bidrag inför sommarlovet?

Det förekommer att kommuner ger extra försörjningsstöd till barnfamiljer inför sommarlovet, men först efter individuell prövning. Detta är anmärkningsvärt med tanke på att levnadsomkostnaderna rimligen ökar för *alla* skolbarn på sommarlovet, i synnerhet om kommunen inte arrangerar kostnadsfria aktiviteter.

Det statliga sommarlovsstödet

Regeringen har under hösten 2015 budgeterat för reform för goda sommarlov, vilket kommer att märkas under de närmast kommande fyra åren. Ett sommarlovsstöd på sammanlagt 200 miljoner ska distribueras till kommuner som satsar på kostnadsfria sommarlovsaktiviteter för alla barn.

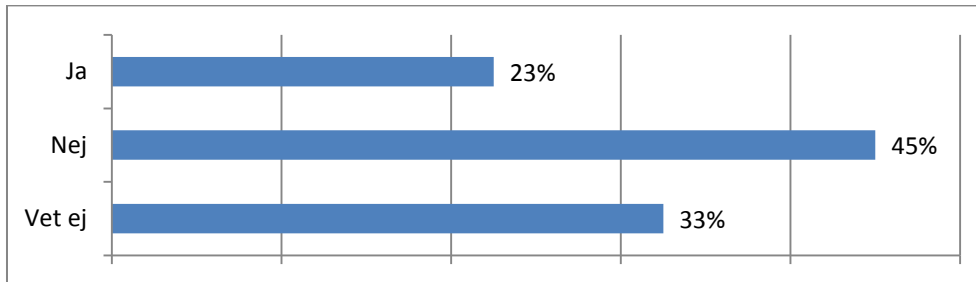
Sommarlovsstödet är ett välkommet initiativ, men det gäller att kommunerna förvaltar det på rätt sätt. Kommunerna har ansvar för att följa skol- och socialtjänstlagen och sommarlovspengen bör gå till verksamhet som regleras just där.

Jullov

Problematiken med förhöjda kostnader på sommarlovet liknar den som finns på jullovet, vilket märks inte minst på många ansökningar till Majblomman gällande julklappar och julmat till barn. I juletid blir familjens skrala ekonomi dessutom extra påtaglig ur ett barnperspektiv eftersom både den kommersiella och traditionella julen kretsar kring mat och gåvor.

På frågan om extra bidrag lämnas till familjer med försörjningsstöd inför jul eller motsvarande högtid svarar 23 procent ja. 45 procent svarar nej och 33 procent vet inte.

Får barnfamiljer med försörjningsstöd extra bidrag inför jul eller olika religioners motsvarande högtider?

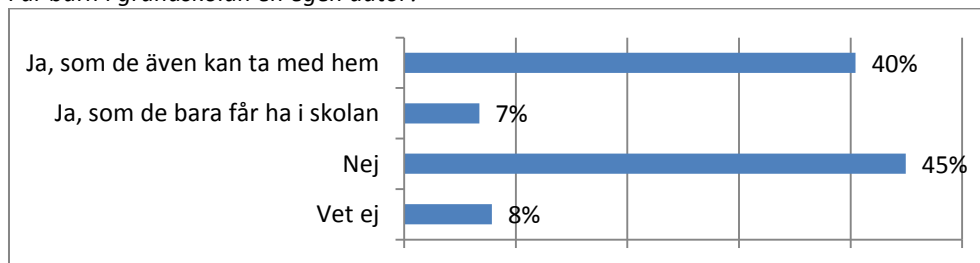
Digitalisering

Många skolor av idag utgår från att alla föräldrar kan sköta kommunikationen om barnens utbildning över nätet, liksom att alla elever har möjlighet att göra läxor med hjälp av internet. För barnfamiljer som inte har de digitala verktyg och tekniska kunskap som krävs, kompliceras dialogen med skolan.

Majblomman vill sätta ljus på att och hur barn i ekonomisk utsatthet på olika vis riskerar att halka efter sina kompisar i skolan och bli utanför på fritiden. I dag betyder gemenskap med kompisar inte bara att "hänga" på rasten eller ses och leka efter skolan. Barn lever idag sina liv också på nätet. Också mycket små barn kan hantera läsplattor, och redan lågstadiesbarn känner till sociala medier. Nätgemenskapens baksida är precis som i "verkliga" livet att inte alla barn är inkluderade.

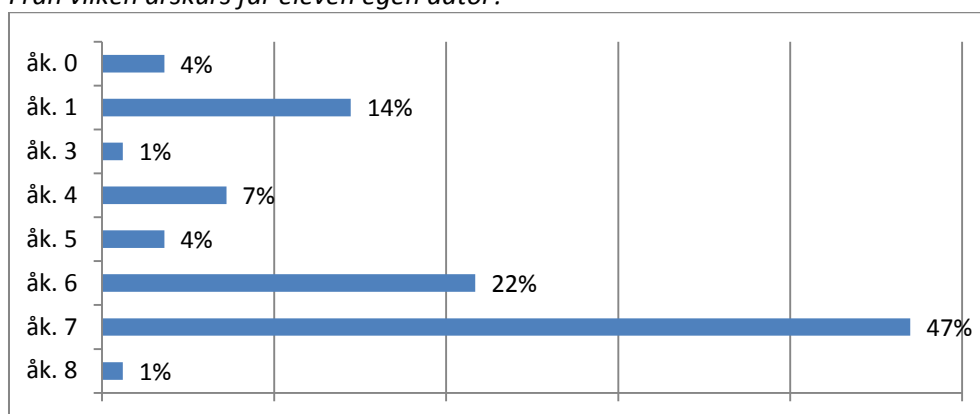
Vi har frågat kommunerna om barn i grundskolan förses en egen dator, vilket 40 procent uppger att svarar att de gör, samt att datorn kan tas med hem. Sju procent svarar att barnen förses med en egen dator som de bara får ha i skolan. 45 procent får ingen dator medan 8 procent av de svarande uppger att de inte vet hur läget är vad gäller datorer i skolan.

Får barn i grundskolan en egen dator?

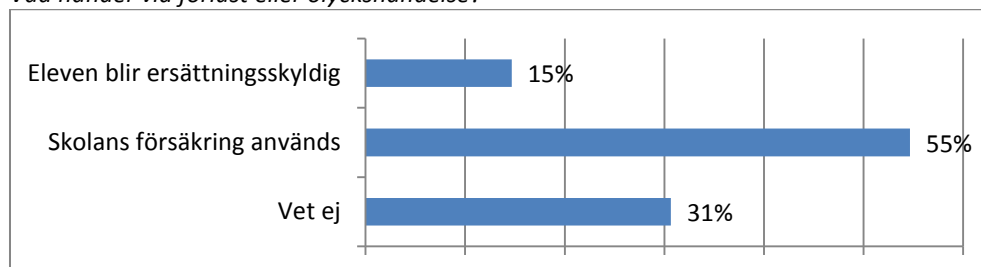
I de kommuner där elever förses med dator är de vanligast att lite äldre skolbarn kommer i fråga. 47 procent av de kommuner som tillhandahåller datorer svarar att det är aktuellt i sjunde klass. 22 procent svarar att det gäller från sjätte klass.

Från vilken årskurs får eleven egen dator?

Ett problem som uppmärksammats under 2015 är att skolelever på vissa håll kan bli betalningsskyldiga om IT-utrustningen råkar skadas. På frågan vad som händer vid förlust av datorn eller vid olyckshändelse svarar 55 procent att skolans försäkring används. 31 procent vet inte medan 15 procent anger att eleven blir ersättningsskyldig. I detta läge gäller att familjen har en hemförsäkring som täcker skadan.

Vad händer vid förlust eller olyckshändelse?

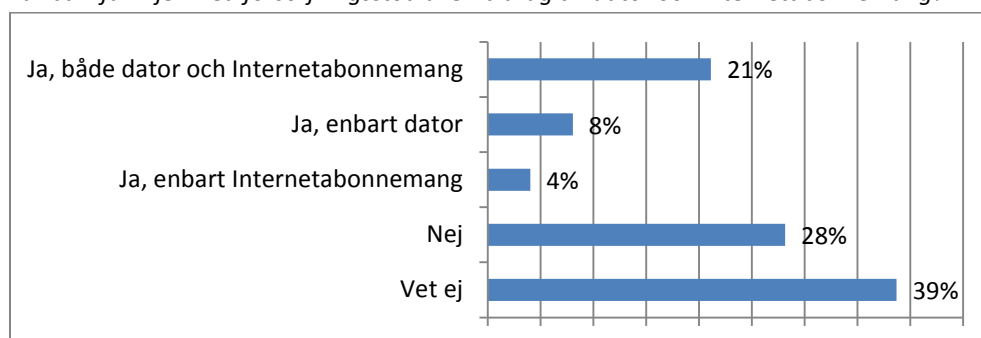

Socialtjänsten och barns digitalisering

Det är avgörande för barn i ekonomiskt utsatta familjer att slippa det dubbla utanförskap som lätt infinner sig om man inte har tillgång till digital utrustning och nätverk. Därför undersöker vi hur socialtjänsten i svenska kommuner jobbar med detta.

På frågan om barnfamiljer med försörjningsstöd får bidrag till dator och internetabonnemang svarar 21 procent ja. 8 procent svarar att man ger stöd till endast dator och 4 procent hjälper till med enbart internetabonnemang. 28 procent av de svarande kommunerna meddelar att de inte ger bidrag till digitala verktyg och uppkoppling medan 39 procent svarar att de inte vet.

Får barnfamiljer med försörjningsstöd även bidrag till dator och Internetabonnemang?

Under 2015 har Majblomman fortsatt en dialog om IT med barn, föräldrar, lärare och politiker i traditionella och sociala medier. Vi har bland annat fått stor respons på en debattartikel⁸ och kan konstatera att det finns en bred samsyn kring barns tillgång till nätet.

⁸ <http://www.aftonbladet.se/debatt/debattamnen/skola/article20451863.ab> ; Aftonbladet 2015-03-11

Inför Majblommans kommunenkät 2016

En handfull kommuner och stadsdelar i Majblommans enkät 2015 har svarat på ett sätt som indikerar att de skulle kunna bli aktuella som MajKommun inom överskådlig tid. Många är duktiga på något eller några av de områden vi undersöker, men visar upp brister på andra.

De kommuner som antagit planer mot barnfattigdom tenderar att svara mer heltäckande och kompetent. Ett övergripande angreppssätt synes öka insikten att barns rättigheter ständigt behöver bevakas och poängteras på flera plan.

Med en robust handlingsplan kan kommunerna lättare se till att utbilda alla människor som jobbar med barn, så att de förstår mer om barns problem och strategier i familjer med skör ekonomi.

Vi ser fram emot att genomföra Majblommans kommunundersökning de närmaste åren, med förhoppningen att svaren ska bli allt bättre. Ur ett barnperspektiv.